

JUSTIITSMINISTEERIUM

Haridus- ja Teadusministeerium
hm@hm.ee

Teie 29.04.2024

Meie 21.05.2024

nr 8-1/24/952-47,
HTM/24-0174/-2K
nr 8-2/1928

Eesti Vabariigi haridusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (õppimiskohustuse kehtestamine) eelnõu koostöölastamine

Haridus- ja Teadusministeerium on saatnud Justiitsministeeriumile koostöölastamiseks Eesti Vabariigi haridusseaduse (HAS) muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu.

Justiitsministeerium koostöölastab eelnõu järgmiste märkustega arvestamisel.

1. Eelnõus kasutatavate terminitega seotud märkused:

1.1. Eelnõu § 1 p 5 (HaS täiendamine V¹. osaga) – kordame märkust, et terminid *informaalõpe* ja *mitteformaalõpe* ei ole õigusaktis kasutamiseks sobivad. Soovitame jätkuvalt *informaalõppe* asemel kasutada *juhuõpe* ja mitteformaalõppe asemel *vabaõpe*, nagu on soovitatud haridussõnastikus. Samuti soovitame kaaluda *mikrovalifikatsiooni* asemel *osakvalifikatsiooni* ja mikrokraadi asemel *osakraadi*. Arengukavaga võrreldes erinevat terminikasutust saab selgitada eelnõu seletuskirjas.

Oma soovitusel toetume muu hulgas H. Põlda, R. Reinsalu ja K. Karu uurimusele „Mitteformaalõpe praktikute keelekasutuses“ (Emakeele Seltsi aastaraamat 2021, lk 238–260): „Et ka võõrtermini täidaks oma eesmärgi võimalikult hästi, peab ta vastama nn hea termini põhikriteeriumidele ehk olema ühemõtteline, läbipaistev, süsteemne ja ökonoomne ning koostöös keelenormiga. [...] Terminikolmik *formaal-*, *mitteformaal-* ja *informaalõpe* (vahel ka kujul *formaalne*, *mitteformaalne* ja *informaalne* õpe) on mitmeti probleemne. Kuigi haridusvaldkonnas on käsitletavat terminid tugevasti juurdunud ja nende mõistesisu asjatundjatele (sh praktikutele) tuttav, siis avalikkus nende sisu üheselt ei mõista, sest neil jääb puudu läbipaistvusest ehk motiveeritusest – terminite väliskuju ei peegelda nende aluseks olevaid mõisteid. [...] Teisalt raskendab *mitteformaal-* ja *informaalõppe* seostamist nende aluseks olevate mõistete samatähenduslike eesliidete kasutamine: kuna ladina liite *in-* eestikeelne vaste on *mitte-* või *eba-*, ei ole *mitteformaal-* ja *informaalõppe* mõistet võimalik terminite alusel eristada. Sellele probleemile on varem viidatud nii meil (Karu jt 2019) kui ka mujal (Malcolm jt 2003).“

Õigusakt, eriti näiteks haridusvaldkonna õigusakt, ei ole mõeldud lugemiseks ainult erialainimestele, selle lugeja võib olla igaüks. Seega üksnes asjaolu, et mõned haridusteadlased ja -ametnikud on teatud võõrterminitega juba harjunud ja need on kasutusel valdkonna arengukavas, ei ole siiski piisav põhjus, et neid kasutada ka õigusaktis.

Põlda, Reinsalu ja Karu uurimus ei anna tuge, et jääda kindlaks terminile *mitteformaalõpe*: „Hariduse ja kasvatus sõnaraamatu järgi tuleks *mitteformaalõppe* asemel kasutada *vabaõpet*. Kuigi sõna *vaba* seostub vabatahtlikkusega, mis ilmnes mitteformaalõppe olemusliku tunnuseks ka teadusallikatest, on sel ka muid tähendusi, mis hõlmavad praeguse uuringu järgi peale vabatahtliku osalemise ka õppekorraldust ja -protsessi ning motivatsiooni. Esiletõstmist väärib, et vabatahtlikkust (ja laiemalt vabadust) praktikud teiste õppetüüpidega ei seostanud, mistõttu võib seda pidada motiveeritud tunnuseks. Kuna *mitteformaalõpe* on terminina laialdaselt levinud ja loomulikustunud, suhtusid praktikud omasõnaliselt terminisse *vabaõpe* võõristavalt, kuigi samas mõõndi, et *vabaõppega* harjumine vajab aega ja enam avalikku selgitust.“

Põlida, Reinsalu ja Karu ütlevad *informaalõppe* võimaliku asendamise kohta järgmist: „*Juhuõppe* vastu räägib küll vähene kasutussagedus, kuid kuna see on terminina haridussõnastikus hiljem välja pakutud, pole sel olnud juurdumiseks aega. *Juhuõppe* kasutuspotentsiaalile viitab aga asjaolu, et haridusteadlased on hakanud seda tasapisi kasutama ja selle sobivuse üle arutlema, eelistades seda *kogemusõppele* (vt Teder 2019).“

Nagu eespool viidatud, on *mitteformaalõpe* ja *informaalõpe* keeleloogika mõttes sünonüümid:

- võõrsõnade leksikon: **in-** (ld) *sarnastuse tagajärjel l ees il-, b, m, p ees im-, r ees ir-*, 2. mitte-, eba-, nt illegaalne, impotentne, irreaalne.
- EKSS: **mitte-** <liitsõna esiosana> annab hrl. järelosaga väljendatud mõiste vastandi; näit. *mitteametlik*, *-kvaliteetne*, *-söödav*, *-tõine*

Katse eest võtta üldkeele sünonüümid oskuskeeles eri tähendustes kasutusele on hoiatanud oskuskeele uurijad ja arendajad Tiit Erelt („Terminiõpetus“) ja Uno Mereste („Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü“). Seda nimetatakse ülediferentsimiseks ja seda esineb Mereste arvates seal, kus „asjatult omistatakse terminoloogilist tähtsust [...] teistes keeltes mitmesugusel viisil eluõiguse võitnud täissünonüümidele, nt *huvi* ja *huvitatus*.“ Mereste hoiatab ülediferentsimise mis tahes avaldumisvormide eest. Erelt toob näite oma praktikast: „... leidub ametnikke, kes usuvad, et *väljavedu* on küll Eestist, aga mitte Euroopa Liidust välja, alles *eksport* on EList välja. Niisamuti olevat *sissevedu* ELi maadest ja *import* ELi-välistest maadest. [...] Panganduses esineb vahe otsimist sõnadel *deposiit* ja *hoius* ning *krediit* ja *laen*.“

Mikrokvalifikatsioon on ebaõnnestunud termin eelkõige seetõttu, et on raskesti hääldatav. Mõõname, et *kvalifikatsiooni* asemele on raske täpset vastet leida, kuid *mikro-* asemel saaks kasutada *osa-*, seega oleksid terminid ***osakraad*** ja ***osakvalifikatsioon***. *Osakraadi* pakub välja ka haridussõnastik.

Palume eelnõus kasutada ettepanekus toodud termineid.

1.2. Eelnõu § 1 p 3 (HaS § 10²) – kordame varem tehtud märkust, et vanemat ja eestkostjat ühiselt hõlmava terminina tuleks käsitleda pigem seaduslikku esindajat, mitte vanemat. Nõustume selgitusega, et ka muudes õigusaktides on selle soovitusel vastu eksitud, kuid leiame, et terminite korrapärastamisega tuleks alustada.

Kui alaealise õpilase puhul on eestkostja sisuliselt samade õiguste ja kohustustega nagu ka vanem (teostab nii isiku- kui varahooldust) ning terminite ebatäpne kasutamine ei ole oluliselt eksitav, siis täisealise õpilase puhul on olukord teistsugune. Eestkostja tegutseb sel juhul kohtu poolt määratud ülesannete mahus eestkostetava seadusliku esindajana. Seadusliku esindaja mahutamise *vanema* mõiste alla ei ole korrektne ega põhjendatud.

Palume eelnõu muuta tuues välja, et eestkostja võib olla ka täisealise õpilasel ning et sel juhul on tegemist kohtu määratud mahus eestkostetava seadusliku esindajaga.

2. Andmekaitsega seotud märkused:

2.1. Eelnõu § 1 p 3 (HaS täiendamine §-ga 10³) – vastuseks meie märkusele olete esitanud sisulise selgituse kooskõlastustabelis. Palume selgituse lisada seletuskirja. Samuti palume seletuskirja täiendamisel vastata kõigile kõnesoleva paragrahvi kohta varem tehtud märkuses esitatud küsimustele, sh selgitada, kas piisaks ka harvemast andmeseirest, kui eelnõuga ette nähakse.

2.2. Eelnõu § 1 p-ga 6 reguleeritakse täiendavat andmetöötlust õpitee jätkamise tagamiseks ning koolide vastuvõtu korraldamiseks. Kordame oma varasemat märkust, et töödeldavad andmekategooriad peavad olema sätestatud seaduse tasandil. Kehtiv haridusseadus loetleb küll andmesubjektid, kelle andmeid töödeldakse, kuid ei sätesta, milliseid andmeid töödeldakse, st sätestamata on andmekategooriad.

Palume eelnõu täiendada ning eelnõusse kavandada töödeldavate andmete kategooriate loetelu.

2.3. Varem kooskõlastamiseks esitatud eelnõu versiooni järgi oli § 5 p-ga 41 (PGS-i § 70 muutmine) kavandatud õppe- ja kasvatustegevust kajastavad andmed ning nende töötlemise kord. Kooskõlastamisel juhtisime tähelepanu, et eelnõuga ettenähtud regulatsioon ei peaks piirduma vaid

põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega, vaid hõlmama kõiki haridusvaldkonna õppeastmeid. Seetõttu tegime ettepaneku, et andmetöötluse nõuded tuleks sätestada valdkonna üldseaduseks olevas haridusseaduses.

Kuigi eelnõu autorid on otsustanud sätte eelnõust välja jätta, selgitame, et meie märkuse eesmärk oli siiski saavutada vajalike andmetöötlusega seotud muudatuste tegemine. Seetõttu kordame oma ettepanekut.

Palume eelnõu täiendada ning sätestada haridusseaduses kui valdkonna üldseaduses andmete töötlemise olulisemad nõuded (andmete töötlemise eesmärk, töödeldavate andmete koosseis, säilitustähtajad jne). Ühtlasi palume vastavate rakendusaktide andmise volitusnormid üle vaadata, et tagada andmete töötlemiseks selged piirid.

3. Mõju kohta esitatud märkused

Täname eelnõu autoreid eelnõu mõju kohta tehtud märkustele antud vastuste ja esitatud põhjenduste eest. Palume need selgitused ka seletuskirja teksti lisada (olulisemad kohad on lisas olevas seletuskirja failis kommentaaridena märgitud). Nii on need kättesaadavad kõikidele seaduse rakendajatele.

Palume arvestada ka eelnõu ja seletuskirja failis toodud muude normitehniliste ja keelemärkustega.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Madis Timpson
minister

Lisa: eelnõu ja seletuskirja failid Justiitsministeeriumi märkustega

Mari Käbi 5865 8226
Mari.Kabi@just.ee
Birgit Hermann
Kristel Niidas
Kristel Vaino